

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ANOTACE:

Autor:	Mgr. Jana Dejmková
Značka DUM:	III/2-CJ1/2.6/De
Období vytvoření DUM:	prosinec 2013
Cílová skupina:	Gymnázium – 1. ročník
Tematická oblast:	Česká literatura od počátku 14. století do konce 18. století
Předmět/Klíčová slova:	Husovi předchůdci, Jan Hus, Knižky o svatokupectví, traktát, diakritický pravopis
Popis způsobu využití DUM ve výuce:	V úvodním textu se studenti nejprve seznámí se základní charakteristikou období a se životem a dílem Jana Husa. Poté na základě četby výňatku a následných úkolů doloží a rozšíří obecnou charakteristiku tohoto díla. Dále si osvojí literární pojmy traktát a diakritický pravopis.

Literatura doby husitské – literatura období vzniku husitství (počátek 15. století): **Husovi předchůdci;** **mistr Jan Hus**

Přečtěte si text a запиšte si nové informace do sešitu.

Literatura doby husitské se tradičně dělí do dvou období: období **vzniku husitství a husitských bojů** (poč. 15. stol. – 30. léta 15. století) a období **doznívání husitství** (30. léta 15. století – 70. léta 15. stol.). Těmto obdobím předchází ještě etapa, v níž působili **Husovi předchůdci**.

(O prvním období a Husových předchůdcích pojednávají DUMy III/2-CJ1/2.6/De a III/2-CJ1/2.7/Šv. O období doznívání husitství pojednává DUM III/2-CJ1/2.8/De.)

Husovi předchůdci

Ve 14. století se katolická církev značně vzdálila prvotnímu křesťanskému ideálu, propadla hromadění majetku a boji o politickou moc. V církvi došlo k otevřenému rozkolu v roce 1378, kdy si francouzští kardinálové zvolili v Avignonu vzdoropapeže. Nastalo papežské schisma, které trvalo 40 let. Objevily se snahy církev reformovat. Nejvýznamnější reformátoři byli Angličan **John Wycliffe** (Viklef) a Čech **Jan Hus**.

V Čechách ovšem počátky reformního hnutí spadají už do 70. – 80. let 14. století, mj. také proto, že v té době vychází tzv. **Drážďansko-leskovecká bible**, první úplný český překlad bible. Věřící tak má ideál (normu). Myslitelé srovnávají skutečnost s biblí a svým kázáním chtějí přispět k nápravě (reformě) společnosti.

Rozporů mezi církevní teorií a praxí si byl ale vědom již Karel IV. Povolal do Prahy německého mnicha **Konráda Waldhausera** s cílem, aby kázáními přispěl k nápravě uvedeného stavu. Waldhauser tak zahájil řadu myslitelů,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

kteří uvažovali o reformě společnosti a vyjadřovali podobné názory jako později Hus. Tito vzdělanci, nazývaní proto dnes **Husovi předchůdci**, se lišili radikálností svých myšlenek i jejich dosahem.

Konrád Waldhauser († 1369) kázal především německy a latinsky univerzitním studentům. Značně také působil na pražský patriciát (německé měšťanky pod vlivem jeho kázání prý rozdávaly své šatstvo chudině). Waldhauserův žák **Jan Milíč z Kroměříže** († 1374) se již orientoval ve svých česky proslovených kázáních na chudinu. Kázal na poutních místech. Zabýval se také charitativní činností (pokoušel se např. odstranit prostituci). Pro radikálnost svých postojů se dostal do větších rozporů se světskou duchovní mocí než Waldhauser. Milíč dokonce označil Karla IV. za Antikrista; nakonec se musel před papežským stolcem hájit proti obvinění z kacířství.

Koncepci reformy církve formuloval **Matěj z Janova** († 1393) v latinském spise nazvaném **Pravidla Starého a Nového zákona** (90. léta 14. stol.). Protože psal latinsky a byl příliš učenecký, neměl takový ohlas jako Waldhauser a Milíč, i když byl radikálnější než oba jeho starší kolegové.

Ze všech předchůdců Husových je z hlediska literárního nejvýznamnější **Tomáš ze Štítného** (okolo 1333-1401/9). Pocházel z jižních Čech (tvrz Štítné u Žirovnice). V Praze na studiích na něj zapůsobil zvláště Milíč: jeho *kázání v Betlémské kapli* navštěvoval a za jeho žáka se považoval.

Štítný je autorem poměrně rozsáhlého díla, v němž převažují **traktáty**. Psal česky, původně pro svou rodinu a pro sousedy, teprve později i pro veřejnost. Chtěl vytvořit jakési návody, rady, které měly vést k tomu, aby o svém životě začal člověk přemýšlet a žil podle bible. V jeho prvním sborníku (z r. 1376), dnes nepřesně nazývaném **Knižky šestery o obecných věcech křesťanských**, se kromě zpracování náboženských otázek objevuje zřetel k běžnému dennímu životu (páni i poddaní mají žít ve vzájemné úctě, jaké by měly být rodinné vztahy, jak pečovat o půdu, ...).

Věřoučné poučení je obsahem rozsáhlejšího traktátu **Řeči besední** (první verze z 80. let 14. stol.), který autor psal původně pro své děti a zpracoval jej ve formě otázek a odpovědí. Podobné téma se dále objevuje ve spise **Řeči nedělní a sváteční** (90. léta 14. stol.).

Literatura období vzniku husitství – Jan Hus

„Všechno záleží na tom, klademe-li pravdu na první místo, nebo na druhé.“

Nejvýznamnější osobností celého tohoto období, která přesáhla rámec národní kultury, je **mistr Jan Hus** (asi 1371 -1415). Pocházel z jižních Čech (z Husince u Prachatic), univerzitu. Poté tam roce 1409 byl zvolen Hus spojoval svoje studia, spisy anglického **Wycliffa** (asi 1324-1384), činností v Betlémské kapli projevy obsahovaly společenských o jejich nápravu.

vystudoval pražskou působil jako učitel. V rektorem univerzity. do kterých zahrnul reformátora **Johna** s úspěšnou kazatelskou (od r. 1402). Jeho konkrétní kritiku nedostatků a usilovaly

Hus se dostal do které vyvrcholily, když vyhlášené prodávání odpustků (1412). Protože byl stíhán církevními tresty, musel opustit Prahu. Na kostnickém koncilu, kde se chtěl obhájit, mu skutečné slyšení neumožnili. Církevní i světské představitelé se dopadu jeho učení obávali, a měli pouze zájem na tom, aby své názory odvolal. Hus silnému nátlaku nepodleh, a proto byl 6. července 1415 jako kacíř v Kostnici upálen.

rozporů s církevní mocí, odsoudil papežem

Hus psal latinsky (pro učené publikum a pro zahraničí) i česky. Jeho myšlenky tak pronikly k širokému okruhu příjemců. Většina Husových nejvýznamnějších děl má formu traktátu. Z jeho latinských textů je nejzávažnější spis **O církvi** (De ecclesia, 1413). Vychází se v něm z pojetí církve jako neviditelného společenství, jehož hlavou je Kristus a pravým křesťanem pouze ten, kdo nespáchal těžký hřích. Hus tím do značné míry popírá autoritu papeže a zdůvodňuje, proč se považuje za křesťana, i když byl z oficiální církve vyloučen. Podobné myšlenky obsahuje traktát **O šesti bludiech** (De sex erroribus, 1413).

Z českých spisů jsou nejdůležitější **Knížky o svatokupectví** (1413). V přehledné kompozici jejich textu Husova kritika nespravedlivého obohacování

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

se duchovenstva přerůstá v kritiku celé společnosti, všech, kteří se na svatokupectví podílejí.

V díle **Výklad Viery, Desatera a Páteře** (1412) jsou vysvětleny základní křesťanské texty - Vyznání víry, desatero božích přikázání a Otčenáš (staroč. Páteř, z lat. Pater noster = Otčenáš). V době Husova vynuceného odchodu z Prahy vznikla *Postila* (1413). Název odkazuje ke sbírce kázání, ale ve skutečnosti je tento spis souborem důležitých traktátů.

Hus psal srozumitelným a názorným jazykem. Pro Husův styl je typická vazba na ústní projev. Omezoval např. použití některých starších mluvnických tvarů, protože je již pokládal za nefunkční (dva druhy jednoduchého minulého času - aorist a imperfektum). Pokusil se i o zjednodušení písemných projevů zavedením **diakritického pravopisu** místo spřežkového. Jeho pravidla jsou vysvětlena v pojednání **O českém pravopise** (De orthographia Bohemica, asi 1412), u něhož však není Husovo, autorství prokázané.

(podle Literatura I. Výklad, Scientia 2001)

Mistr Jan Hus na hranici. Iluminace Jenského kodexu (kolem r. 1500)

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Přečtěte si za domácí úkol následující výňatek:

JAN HUS

(asi 1371-1415)

„Od počátku svého studia učinil jsem si zásadou, že kdekoli poznám mínění správnější, ihned upustím od svého méně správného a pokorně i radostně přijmu názor, odůvodněný lépe.“

„Zlem nazývám pálení knih, které žádného hříchu ze srdce lidí neodstranilo.“

- *Zdůvodněte, čím jsou obě citace z Husova díla aktuální.*

Knížky o svatokupectví

(dokončeno 1413)

Hus začal text psát ještě v r. 1412. Svědčí o tom také zmínka o odpustcích (vyhlášených papežem Janem XXIII. v květnu téhož roku) a o popravě tří mladíků, kteří proti prodávání odpustků protestovali, jako o „letošních“ událostech.

Kapitola I.

Svatokupectví (nespravedlivé obohacování se - v Husově pojetí především „svaté věci prodávání a kupování“), jenž se rozmnožilo, aby věrní tupili, od něho se ostřiehali, a také zda by kteří svatokupci se pokáli, chci s Boží pomocí o svatokupectví psáti kniežky. (...).

Kapitola II.

Kacieřství má nejprvé tři kmeny, takže jest troje kacieřství; (...). Třetí kacieřství jest svatokupectví (...).

Kapitola III.

Pro lepší poznání svatokupectví hodné jest ještě položit, odkud se počalo (...).

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kapitola IV.

Ohledajme, muož-li (může-li) papež býti svatokupcem? A zdá se, že nemuož, protože on jest pán všeho světa, jemuž sluší bráti, jakž chce, a činiti, jakž chce; a také že jest otec najsvětější, jehož se hřích nemož chopiti. **Tu věz,** že mnozí papežové byli sú kacieři a jinak zlí, a jsú s papežstva sesazeni; a ty bylo by dlúho psáti. **Protož neměj v tom pochybení,** byť papež nemohl svatokupcem býti. A **ktož by to držel řka,** že papež nemož svatokupčiti nebo jinak smrtedlně hřešiti, ten by ho mínil nad Petra i nad jiné apoštoly vznésti. (...).

Ale snad díš (ve významu říkáš, tvrdíš): „Zde na světě papež jest otec najsvětější!“ **Tu diem,** že když dovedeš, že on najsvětější jest živ, následuje Krista v chudobě, v pokoře, v tichosti, v nesmilství a v práci, tehda tobě puojčím, že jest najsvětější; ale očitě lakomství, pýcha a jiní hříchové činí lidem domnění, že on není otec najsvětější! Ale dieš: „Vešken svět nazývá ho otcem najsvětějším, a ty sám nic; kterak má tobě více věreno býti?“ **Tu diem, že příliš tu saháš (přeháníš) řka:** „Vešken svět,“ a jedva snad stý díl lidu má ho za římského biskupa. (...).

Kapitola V.

Hodné jest již spatřiti, kterak biskup muož v svatokupecství upadnuti. (...).

Kapitola VI.

Zákonníci (mniši) kterak mohu svatokupci, v zákon vstupující, v něm přebývající a třetí z něho vystupující. (...).

Kapitola VII.

Kterak faráři a třídníci (knězi ustavení trvale za nepřítomného faráře, kteří plnili všechny jeho povinnosti, tj. administrátoři) také svatokupecstvím hřeší, z prvních řečí a z jich skutkuov muož shledáno býti. (...).

Kapitola VIII.

Po dokázání svatokupecství duchovních již také sluší se dotknuti svatokupecství světských. (...).

evropský
sociální
fond v ČR

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kapitola IX.

Aby lidé na všechny strany svatokupectví se vystříehali (*vyvarovati*), ještě máme vědět, že každý, jenž přivoluje k svatokupectví, že ten hřeší a jest účasten svatokupectví. A to přivolení bývá šesterým obyčejem: pomocí, obranu, radů, povržením, nepomocí a netresktáním (*nepotrestáním*). (...).

Pak potvrzením neb potvrzováním šimonstva (*svatokupectví*) jsou účastni všickni, kteří potakají řkúce: „Tak jest dobře!“ A zvláště jsou tím vinni mocní králi, kniežata a páni, biskupové i jiní povýšení, kteří by měli to rušiti; a tak potvrzují aneb netbají, jako by jim do toho nic nebylo! (...).

Kapitola X.

Ještě o tom hříechu zuostává položiti, kterak by najlépe se mohli ho vystříeci. A není podobnější cesta, než aby bylo volení k biskupství neb k farářství (...).

A že by měla obec voliti, píše k tomu sv. Jeroným řka: „(...) že který nejstatečnější jest ze všeho lidu, který nejučenější, který najsvětější, který také ve vši ctnosti najpovýšenější, ten buď vyvolen k kněžství, a to s svědecstvím lida“ (...).

Prošmež miloŕtiwe<h>o pana Boha, ať raczi ŕwu mocij krzieŕtianŕstwo ŕwe zpoŕobiti a tiemito obyčegi neb ginymi, kterými on raczi, to ŕwatokupeczŕtwij poraziti. (...).

Tyto sem kniežky napsal, věda, že ani chvály, ani milosti, ani úžitka tělestného od kněží lakomých i od druhých světských neobdržím; neb těch věcí od nich nežádám, ale od Boha odplaty a jich spasenie. (...).

Pracujte s otázkami k textu, zapisujte si odpovědi do sešitu:

- Na základě úvodního údaje o psaní tohoto **traktátu** si uvědomte, jakým způsobem (podle čeho) se např. zpřesňovaly datace u památek starší literatury.
- Zapište si charakteristiku útvaru:

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Traktát (z lat. tractatus - výklad) - ve starší literatuře původně pojednání o náboženských a filozofických otázkách, v němž autoři užívali prostředků uměleckého stylu. Později označení také pro odborné práce objasňující problémy z různých vědních oborů.

- Zorientujte se ve výběru z Husova spisu (z každé kapitoly je zpravidla uvedena první věta) a pokuste se o shrnutí jeho **kompozice**. (Čím autor začíná - jaký je jeho záměr, jak pokračuje, na co se soustřeďuje, čím končí?)
- V druhé kapitole najděte **trichotomický princip** výstavby textu, typický i pro tento spis.
- V souvislosti s delší ukázkou (ze IV. kapitoly) si povšimněte některých motivů tzv. **dialogického charakteru textu**: Jakými prostředky udržuje autor kontakt se čtenářem či posluchačem? Hledejte zde především řečnické otázky, zvolání, přímou řeč. (Využijte přitom nápovědy tučným písmem.)
- Po přečtení především prvního odstavce z IX. kapitoly uvažujte nad tím, v čem spočívá i dnes **aktuálnost** tohoto Husova spisu. (Kdo je podle něho vinen za svatokupectví – je to pouze ten, kdo úplatky přijímá? Doložte z textu.)
- Vybraný úryvek z X. kapitoly je zapsán **původním pravopisem**. Pokuste se v něm zorientovat a odpovězte, v jaké souvislosti se Hus odvolává na pomoc Boha. Jakých změn oproti dnešnímu pravopisu jste si v zápisu z 15. století všimli?

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Několik zajímavostí na závěr:

Hus se stal pro další generace symbolem vlastenectví, člověkem, který položil svůj život pro své názory a jenž morálně převyšoval tehdejší společnost. Právě morální stránka Husova učení by měla být neustále připomínána.

Jan Hus je i dnes žhavým tématem a pro katolickou církev doslova traumatem. Ani po téměř po 600 letech nenašla odvahu a neomluvila se za to, že rozdílnost názorů řešila trestem smrti.

V roce 2005 se Jan Hus umístil na sedmém místě v anketě *Největší Čech*.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Metodická příručka

Metodické pokyny jsou k nalezení v zadání jednotlivých úkolů.

Otázky k výňatkům z díla je možné řešit individuálně, ve dvojici nebo v diskusi v celé třídě.

Výňatky z literárních děl doporučeno přečíst předem (v rámci domácího úkolu).

O období vzniku husitství a husitských bojů a o Husových předchůdcích pojednávají DUMy III/2-CJ1/2.6/De a III/2-CJ1/2.7/Šv. O období doznívání husitství pojednává DUM III/2-CJ1/2.8/De.

Použitá literatura a zdroje:

Literatura I, Výklad, Scientia, Praha 2003

Literatura I, Výbor textů, Interpretace, Literární teorie, Scientia, Praha 2003

Karpatský, D.: Malý labyrint literatury (Albatros, Praha 2001)

Blažke, J.: Kouzelné zrcadlo literatury (Atlantis, Praha 2001)

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jan_Hus_2.jpg

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Jan_Hus_at_the_Stake.jpg